

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ БАНКІ
№ 35 Б А С П А С Ө З Р Е Л И З І
2 0 0 8 Ж Ы Л Ғ Ы 1 3 Қ А Р А Ш А**

**Кредит нарығын дамытудың сапалы
өлшемдері туралы**

Кредит нарығындағы ахуалға мониторинг жасау мақсатында Ұлттық Банк 2008 жылғы қазанда екінші деңгейдегі банктердің өкілдерімен жеке сұхбат түрінде «Кредит нарығының жағдайы және өлшемдерінің болжамы» атты кезекті зерттеуді жүргізді.

2008 жылғы үшінші тоқсандағы отандық кредит нарығындағы ахуал қаржылық емес ұйымдардың және жеке тұлғалардың тарапынан кредиттік ресурстарға қанағаттандырылмаған сұраныстың және нарықтардағы қолайсыз экономикалық конъюнктура мен теріс күтулер аясында қатаң кредит саясаты және банктердің кредиттеу талаптарының сақталуымен сипатталы мүмкін. Пікіртерім жүргізілген банктердің ішінен қаржылық емес ұйымдарға қатысты бұрынғы кредиттеу саясатының сақталуын респонденттердің 64%-ы, ипотекалық кредиттеу бойынша 52%-ы (бұл ретте респонденттердің қалған 32%-ы оны одан сайын қатаңдатты) және тұтыну кредиттеуі бойынша 65%-ы атап өтті. Өткен тоқсанда банктердің кредиттік саясатын қатаңдатуға әсер еткен негізгі факторлар 2008 жылғы 3-ші тоқсанда да өз мәнін сақтады:

1. экономикалық даму үрдістерінің теріс күтулері;
2. жылжымайтын мүлік нарығын дамытудың айқындалмаған перспективалары;
3. заемшылардың жалпы төлем жасау қабілеті деңгейінің түсуі;
4. кепілдікпен қамтамасыз ету құнына және қайта бағалауға байланысты тәуекелдер;
5. экономиканың белгілі бір салаларына қатысты кредиттік тәуекелдердің өсуі.

Қорландыру мен капитал ресурстарының бәсекелестік және қол жетімділік факторларының соңғы зерттеліп отырған кезеңдегі ықпалы аз ғана болды. Ерекше жағдай ретінде 5 ірі-ірі банкті атауға болады, олар үшін капиталдың сыртқы және ішкі нарықтарында қорландырудың қол жетімділігі мен құны жоғарыда атап көрсетілген факторлармен бірге қатаң кредиттік саясаттың сақталуына шамамен бірдей дәрежеде ықпал етті.

Кредит нарығына қатысушылардың қызметі, банктер атап өткендей, негізінен несие портфелінің сапасын ұстап тұруға және проблемалы кредиттерге байланысты болды. Банктердегі кредиттік тәуекел деңгейінің өсуі аясында бұрыннан бар және жаңа заемшылар мониторингінің рөлі өсуде. Атап айтқанда, қосымша қаржылық коэффициенттерді (өтімділік коэффициентін, қызмет тиімділігін және пайдалылығын) қолдану, заемшылар рейтингі

жүйелерін, салалық лимиттерді енгізу және мерзімі өткен берешектері бар заемшылармен неғұрлым мұқият жұмыс істеу практикасы байқалуда.

Кредиттеудің корпоративтік секторы қолданылып жүрген талаптар тізбесіне толықтай сәйкес келетін жаңа «жақсы» заемшылардың болмауымен және банктердің кредиттік саясатты қатандатуы мен заемдық қаржы ресурстарына сұраныстың жоғары мәндері арасындағы теңгерімнің болмауымен сипатталады. Банктер негізгі қаржыландыруды сұраныстары айналым капиталына аса қажеттілікке негізделген ағымдағы клиенттерге қатысты жүзеге асырады. Сондықтан банктердің қазіргі кезде негізгі күш-жігері дефолтқа және тиісінше несие портфелі сапасының төмендеуіне жол бермеу мақсатында қазіргі бар клиенттермен жұмыс істеуге бағытталған. Экономиканың бұрын банктер тәуекелді разрядқа жатқызбаған салаларының ағымдағы жағдайда өзіне баса назар аударып отырғаны көңіл бөлуді қажет ететіні анық. Бұл, ең алдымен, саудаға және ауыл шаруашылығына, ішінара мұнайгаз және металлургия өнеркәсіптеріне қатысты, мұның өзі дағдарыстың айқын көріну және оның экспортқа бағытталған салаларда таралу сипатының жүйелілігін атап көрсетеді. Кредиттік ресурстарды беру талаптарының ішінде қосымша аз ғана қатайтылған талап кепілдік талаптары және кредиттеудің тәуекелді түрлері бойынша маржада байқалуда.

Бөлшек секторда ипотекалық кредитке сұраныстың одан әрі төмендегені және өткен тоқсандағымен салыстырғанда тұтыну кредитіне шектеулі сұраныс байқалуда. Банктер, ең алдымен мұны жылжымайтын мүлік нарығындағы айқындылықтың болмауының сақталып отырғанымен және халықтың кірісінің төмендеуі аясында борыштық ауыртпалықтың өсуімен байланыстырады. Тұтастай алғанда, банктер экономиканың көптеген салаларындағы проблемаларға байланысты қолданыстағы заемдарына қызмет көрсетудің қиындықтарын сезініп отырғанын, мұның өзі борыштардың мерзімін өткізу және қайта құрылымдау деңгейінің өсуіне тікелей ықпал ететінін атап көрсетті. Бұл ретте заемдар беру талаптарының, негізінен, кредиттеудің тәуекелді түрлері бойынша кепілдік талаптар және маржалардың біршама қатандатылуы заемшылардың төлем қабілеттілігіне азырақ ықпал етті. Өткен кезеңдегі тұтынушылық кредиттеудің айрықша ерекшеліктері – ипотекамен салыстырғанда барынша болжанатындығы, кредит саясаты және кредиттеу өнімдерінің тұрақтандырылған тізбесі аясында тәуекелді және қатандатылған кредит талаптарының жақсы қабылдануы болды.

Сарапшылардың пікірі жылжымайтын мүліктің орташа бағасының 2008 жылдың аяғына дейін аз ғана төмендегенін бағалаумен сәйкес келіп отыр. Бұл ретте респонденттердің көбі жаңа жылдың басынан бастап оның болашақтағы динамикасын алдын ала айта алмады. Банктер пікіртерім нәтижелері бойынша ағымдағы тоқсанда несие портфелінің сапасына қолдау көрсетуге көңіл бөлу өзінің маңыздылығын сақтады және ұзақ мерзімді кезеңде басымдық берілген міндет болып қалатынын атап айтады.

Банктердің пікіріне сәйкес олардың негізгі қызметі кредиттеуге және қосымша қаржыландыруды тарту көздерін тиімді пайдалануға сақтықпен қарауды сипаттауы мүмкін. Қорландыру көздеріне қатысты банктер жеке және заңды тұлғалардың салымдарына неғұрлым артықшылық береді (тиісінше респонденттердің 60% және 70% жоғары басымдықты белгіледі). Сонымен қатар қаржы нарығында ішкі қорландыру құнының өскені, банктерде – заңды тұлғалардың шоттарындағы қалдықтардың азайғаны байқалуда. Банктер, сондай-ақ жұмыс істеп тұрған акционерлердің қаражаттары есебінен капиталдың ұлғаюына маңыз береді (респонденттердің 53%-ы). Бұл ретте банктердің алғашқы 5-тігі аз ғана дәрежеде қазіргі бар акционерлердің қаражатына сенім артса, көбірек шамада мемлекеттің қолдауына сүйенеді. Мемлекет тарапынан банк секторына қолдау көрсету бойынша шараларды пікіртерім жүргізілген респонденттердің жартысынан астамы құптайды және оған қызығушылық танытады.

Жылжымайтын мүлік бағасының бұдан әрі аз ғана төмендеуі және іскерлік белсенділіктің бәсеңдеуі туралы теріс күтулер банк секторындағы кредиттік тәуекел деңгейіне теріс ықпал едуде (оның өзектілігін респонденттердің 69%-ы атап көрсетті). Маңыздылығы бойынша екінші орында пайыздық тәуекелдің ұстанымы сақталады (респонденттердің 31%-ы), үшінші орында - өтімділік тәуекелі (респонденттердің 23%-ы). Сонымен қатар банктер банк қызметкерлері тарапынан алаяқтықтың болу ықтималдығы себепті операциялық тәуекелге мұқият назар аудара бастады.

Зерттеудің нәтижелері ҚР Ұлттық Банкінің сайтында «Қаржы тұрақтылығы» бөлімінде орналастырылды.